

การสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ร่วมสมัย¹

CREATION OF CONTEMPORARY POLLEN BUDDHA IMAGES

ทิพวรรณ ทังมั่งมี*

TIPAWAN THUNGMHUNG MEE

บทคัดย่อ

การสร้างสรรคครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรม และวิเคราะห์ความหมายจากแนวคิดสัญลักษณ์ตามหลักพุทธปรัชญาที่ปรากฏในรูปทรงและองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในล้านนา ดำเนินการศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ ผลการศึกษาพบว่าพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่ประดิษฐานอยู่ภายในพุทธสถานศิลปะพม่าในล้านนา มีพุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง สกulpture ข้างมณฑลเศวต และสกulpture ข้างไทใหญ่ มีโครงสร้างภายในรูปทรงกลวงเป็นโพรง ผิวนอกตกแต่งด้วยเทคนิคการปั้นรัก และลงรักปิดทอง ล่องชาด ประดับกระจกสี กรรมวิธีการสร้างจัดเป็นศิลปะเครื่องเงินของพม่ารูปแบบหนึ่ง รูปแบบและองค์ประกอบของรูปทรงพระพุทธรูปสะท้อนแนวคิดสัญลักษณ์ตามหลักพุทธปรัชญาแบบเถรวาท คือ สัญลักษณ์แทนพระสมณะโคตมพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน สัญลักษณ์จากแนวคิดมหาปุริสลักษณะ 32 ประการของพระพุทธเจ้า สัญลักษณ์จากพระพุทธรูปทรงเครื่องหรือพระพุทธรูปปางโปรดพญาชมพูบดี และสัญลักษณ์จากคติการสร้างพระพุทธรูปด้วยเกสรดอกไม้ นอกจากนี้ ผู้ศึกษาได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา มาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปปฏิมา ปางมารวิชัย ด้วยดอกไม้ที่พุทธศาสนิกชนนำมาสักการบูชาพระ โดยนำกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปศิลปะเครื่องเงินมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงคติสร้างงานพุทธศิลป์ในอดีตไปสู่การสร้างสรรคงานทัศนศิลป์ในปัจจุบันที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาอันเป็นแก่นของวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การสร้างพระพุทธรูป พระพุทธรูปเกสรดอกไม้

Abstract

The purpose of the creation is to study the art styles and analyze the symbolic meanings, relating to Buddhism, to be found in the forms and other components of the Pollen Buddha images in Burmese art in Lanna, by using Art Creative research. It was found that pollen Buddha images of Burmese Art located in Lanna had the characteristics of the elaborately decorated Buddha images clad in royal attire from the Mandalay and Tai Yai

¹ การสร้างสรรคนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การศึกษาคติการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในล้านนา เพื่อการสร้างสรรคพระพุทธรูปปฏิมาร่วมสมัย โดยได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินแผ่นดิน คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2558

* คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

schools. The images were made from various kinds of natural materials, such as fragrant clay, wood of auspicious trees, flower pollens, and crushed dried-flower powder mixed with the sap of the Rak tree. In terms of art styles, they could be considered a type of laquerware art, whilst the pattern and components reflected Theravada Buddhism, representing Samanakhodom - the present Lord Buddha, the concept of the 32 attributes of the Lord Buddha, the Buddha image representing the Great Compassion or Phaya Chomphubodi, and the symbols based on the beliefs or the traditions of making a Buddha image from flower pollens. The researcher applied the knowledge synthesized in the study to be an inspiration for making a Buddha images of Lanna Buddhist art in the Subduing Mara posture from the pollen of flowers the Buddhist devotees brought to pay respect to the Buddha images. The art of lacquer ware making was employed to link the past wisdom of Buddhist art with the contemporary visual art creation. This reflects the value and significance of the local wisdom which forms the core of Lanna culture.

Keywords: Creation of Buddha Images, Pollen Buddha Images

บทนำ

พระพุทธรูปนับเป็นสัญลักษณ์สำคัญหนึ่งในสามของพระรัตนตรัย อันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ประวัติการสร้างพระพุทธรูปมีเนื้อหอยอยู่ในตำนานเก่าแก่ของอินเดียเรื่องพระพุทธรูปแก่นจันทร์ เล่าเรื่องแรกสร้างพระพุทธรูปว่ามีมาแต่สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมายุอยู่ (ไซศรี ศรีอรุณ, 2546, น. 7) แต่จากข้อมูลหลักฐานการค้นคว้าทางด้านโบราณคดี พบว่าเริ่มมีพระพุทธรูปเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอินเดียสมัยโบราณ หลังจากพระพุทธองค์ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานล่วงแล้วเกือบ 700 ปี พระพุทธรูปในยุคแรกจัดเป็นศิลปะคันธารราฐ โดยได้รับแนวความคิดมาจากการสร้างรูปเทพเจ้าของชาวกรีก ต่อมาชาวพุทธได้นำแบบอย่างมาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวอินเดียพื้นเมืองที่มีการสร้างรูปเคารพอยู่ก่อน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554, น. 27) ซึ่งมีแนวความคิดแตกต่างจากหลักธรรมคำสอนแบบอเทวนิยมของพุทธศาสนา วิถีคิดของชาวพุทธให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปในฐานะสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า มิได้ต้องการสร้างรูปเหมือนของพระพุทธรูปหรือรูปเคารพในความหมายแบบศาสนาเทวนิยมที่มีมาแต่เดิม ต่อมาเกิดการสร้างพระพุทธรูปจากอินเดียได้แพร่หลายไปสู่ดินแดนที่รับนับถือพระพุทธศาสนา ช่างในท้องถิ่นต่างๆ ได้ปรับปรุงรูปแบบให้สอดคล้องกับรสนิยมของชาวพุทธในชุมชนของตน และพัฒนาจนเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นได้ในที่สุด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น. 564)

ความเป็นมาของการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทย มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับประวัติการเผยแพร่เข้ามาของพระพุทธศาสนาในช่วงเวลาต่างๆ รูปแบบของพระพุทธรูปจึงมีลักษณะแตกต่างกันไปตามคตินิยมในแต่ละยุคสมัย จากหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในอินเดีย ได้แก่ พระพุทธรูปสมัยอมราวดี พระพุทธรูปสมัยคุปตะ ซึ่งมีขนาดเล็กพอเหมาะที่จะนำติดตัวได้สะดวกสำหรับพ่อค้าที่เดินทางมาค้าขาย หรือพระภิกษุมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554, น. 42) ต่อมาเมื่อคนในท้องถิ่นยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา จึงเกิดคิดการสร้างศาสนสถาน และพระพุทธรูปขึ้น การที่จะสร้างพระพุทธรูปขึ้นแทนองค์พระพุทธเจ้านั้นมิใช่ของง่าย รูปทรงที่สร้างให้มีความงามตามอุดมคติเพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอที่จะถ่ายทอดความลึกซึ้งถึงแก่นสารแห่งพุทธธรรมได้ ก็ด้วยพระธรรม

ของพระพุทธรูปที่เป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินคิดสร้างพระพุทธรูปขึ้น (ศิลป์ พีระศรี, 2545, น. 210) ระเบียบความงามในพระพุทธรูป เกิดจากการพัฒนารูปแบบและสุนทรียภาพในรูปสัญลักษณ์ไปสู่ทรวดทรงของมนุษย์อันสมบูรณ์ หมายถึง ลักษณะของบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ได้แก่ มหาบุรุษลักษณะของพระพุทธรเจ้า ทั้งนี้ ความมุ่งหมายของประเพณีการสร้างพระพุทธรูปล้วนมีที่มาจากความศรัทธาเพื่ออุทิศถวายเป็นพุทธานุชา โดยเฉพาะในบริเวณอาณาจักรล้านนาซึ่งเป็นดินแดนที่มีพระพุทธรูปศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน

คติการสร้างพระพุทธรูปในอาณาจักรล้านนาทุกยุคสมัย ล้วนแล้วแต่ได้รับการรับอิทธิพลจากศิลปวัฒนธรรม จากดินแดนที่พระพุทธรูปศาสนาที่มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ก่อน เรื่องราวและพัฒนาการของงานศิลปะจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง และประวัติศาสตร์การเผยแพร่เข้ามาของพระพุทธรูปศาสนา ในสมัยต่างๆเป็นอย่างมาก (สุรพล ดำริห์กุล, 2542, น. 172) โดยเฉพาะศิลปะล้านนาภายหลังราวต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ศิลปะพม่าได้แพร่หลายเข้ามาสู่ดินแดนล้านนาพร้อมกับชาวพม่ากับชาวไทยใหญ่ที่เข้ามาค้าขาย และทำสัมปทานป่าไม้ร่วมกับชาวอังกฤษในช่วงเวลานี้ด้วย เมื่อชาวพม่าเหล่านั้นประสบผลสำเร็จทางการค้ามีฐานะร่ำรวย ประกอบกับด้วยมีศรัทธาในพระศาสนา จึงได้ทำการบูรณะวัดวาอารามที่ชำรุดทรุดโทรม และสร้างวัดขึ้นใหม่หลายแห่งในชุมชนที่ตนอยู่อาศัย โดยใช้ช่างฝีมือที่มาจากพม่าโดยตรง (สุรพล ดำริห์กุล, 2542, น. 216) ปรากฏหลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมในเขตวัฒนธรรมล้านนาหรือบริเวณภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดตาก

แบบแผนของสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมแบบพม่ากับไทใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน เพราะมีรากฐานทางวัฒนธรรมและพัฒนาการร่วมกันมา วัดของชาวพม่าและไทใหญ่ในเขตวัฒนธรรมล้านนานั้น เป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลตามคติพุทธศาสนาแบบเถรวาท (สถาบันวิจัยสังคม, 2551, น. 59) ภายในวิหารนิยมประดิษฐานพระพุทธรูปไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งล้วนแต่มีพุทธลักษณะงดงาม สะท้อนถึงเอกลักษณ์พิเศษแบบศิลปะสกุลช่างพม่า-ไทใหญ่ ซึ่งมีความแตกต่างจากพระพุทธรูปศิลปะล้านนา แต่มีพื้นฐานแนวคิดในการสร้างเหมือนกันหลายประการ โดยเฉพาะความเชื่อว่าเมื่อสร้างพระพุทธรูปเพื่อถวายเป็นพุทธานุชาแล้ว ผู้สร้างจะได้รับอานิสงส์เป็นอันมาก ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในคัมภีร์เกี่ยวกับอานิสงส์ต่าง ๆ รวมทั้งในตำราการสร้างพระพุทธรูปที่ให้ความสำคัญกับพุทธลักษณะ และการเลือกสรรวัสดุที่นำมาสร้างพระพุทธรูป อาทิ ไม้ หิน หยก ทองแดงหรือทองเหลือง งาช้าง ทองคำ แก้วมณี และผงดอกไม้ผสมน้ำรัก (สายันต์ ไพเราะชาติ, 2545, น. 16) เป็นต้น

คติความเชื่อเรื่องอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปด้วยเกสรดอกไม้ มักปรากฏอยู่ในคัมภีร์โบลานเกือบทุกฉบับ ทั้งนี้ น่าจะมีความหมายที่เป็นนัยสำคัญบางประการ ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมวิธีคิดในการกำหนดคุณค่าแก่วัตถุที่ผ่านพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นสื่อสัญลักษณ์ของความศรัทธา ตามคติความเชื่อของชาวพุทธที่สืบทอดมาแต่เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล จากข้อมูลหลักฐานการสร้างพระพุทธรูปในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินพบว่า มีประเพณีการสร้างพระพุทธรูปด้วยเกสรดอกไม้อยู่เสมอ อาทิ การสร้างพระมหาโมกข์เมืองจาลองในเมืองมณฑลเสลย์ พระพุทธรูปทรงเครื่องสกุลช่างไทใหญ่ และพระบัวเข็ม ในทะเลสาบอินเล เมืองตองยี และพระพุทธรูปเครื่องเงินวัดปางลื้อ เมืองเชียงตุง ในรัฐฉานของพม่า นอกจากนี้ ยังพบพระเกสรดอกไม้ที่เมืองหลวงพระบาง เมืองเวียงจันทน์ และเมืองจำปาสักในประเทศลาว

จากข้อมูลหลักฐานการสร้างพระพุทธรูปในเขตวัฒนธรรมล้านนา พบว่ามีพระพุทธรูปเกสรดอกไม้หรือพระพุทธรูปมุกดอกไม้ ประดิษฐานอยู่ตามพุทธสถานต่างๆ จำนวนไม่มากนัก (ฮันส์ เพนธ์, 2517, น. 113) ส่วนประกอบของวัสดุที่ใช้สร้างได้มาจากวัสดุธรรมชาติหลากหลายชนิด อาทิ ไม้มั่งคด ดินหอม เกสรดอกไม้ และผงดอกไม้ผสมน้ำรัก (สายันต์ ไพเราะชาติ, 2545, น. 16) นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่

ประดิษฐ์ฐานอยู่ภายในวิหารไม้ศิลปะแบบพม่า-ไทใหญ่อีกจำนวนหนึ่งด้วย โครงสร้างรูปทรงของพระพุทธรูปมีลักษณะกลางเป็นโพรง ผิวนอกตกแต่งรายละเอียดด้วยเทคนิคการปั้นรัก แล้วลงรักปิดทองล่องชาด ประดับกระจกสี รูปลักษณะพุทธลักษณะแบบทรงเครื่อง อันเป็นเทคนิคกระบวนการสร้างที่มีเอกลักษณ์พิเศษของงานศิลปะพม่า อาทิ พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ภายในวิหารวัดม่อนสันฐาน และวัดศรีชุม จังหวัดลำปาง วัดพระธาตุดอยงองมู วัดจองกลาง วัดจองคำ และวัดพระก้าก่อ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตลอดจนวัดนันทาราม จังหวัดพะเยา ดังนั้น คติการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในวัฒนธรรมล้านนา จึงเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถสะท้อนให้เห็นคุณค่า ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ โบราณคดี และศิลปกรรม แต่สิ่งสำคัญที่สุดก็คือคุณค่าที่มีต่อจิตใจของชาวพุทธในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในล้านนา
2. เพื่อวิเคราะห์ความหมายจากแนวคิดสัญลักษณ์ตามหลักพุทธปรัชญา ที่ปรากฏในพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในล้านนา
3. เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ร่วมสมัยอันเป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีการศึกษา

การสร้างสรรคครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (Art Creative Research) แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลภาคเอกสารทั้งชั้นต้น ได้แก่ พระไตรปิฎก คัมภีร์ไบเบิล เอกสารโบราณ และเอกสารชั้นรอง ได้แก่ ตำรา หนังสือ งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสัญลักษณ์ในพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในเขตวัฒนธรรมล้านนา

ส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในล้านนา วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการจำแนกไปตามรูปแบบของงานศิลปะด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ รวมทั้งอธิบายตีความตามเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในงานพุทธศิลป์เหล่านั้น เพื่อให้ได้ความรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสัญลักษณ์ในพระพุทธรูป

ส่วนที่ 3 เป็นการสร้างสรรคพระพุทธรูปร่วมสมัย โดยนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษามาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน รวมไปถึงการบันทึก รวบรวม ข้อมูล การค้นคว้าทดลองตลอดกระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ ดังนั้น การสร้างสรรค์งานศิลปกรรมในครั้งนี้ นับเป็นการศึกษาและสร้างสรรค์ เพื่อสืบทอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาพื้นถิ่น ไปสู่การพัฒนาพระพุทธรูปร่วมสมัยต่อไป

ผลการศึกษา

การศึกษารูปแบบทางศิลปกรรม และวิเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์ตามหลักพุทธปรัชญาแบบเถรวาท ที่ปรากฏจากรูปแบบและองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ในพระพุทธรูป จากการศึกษาได้ผลสรุป ดังนี้

1. พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในล้านนามีรูปแบบทางศิลปกรรมแบบสกุลช่างพม่าสมัยมันตะเลยที่ได้รับอิทธิพลด้านประติมานวิทยาจากชาวไทใหญ่
2. ความหมายจากแนวคิดสัญลักษณ์ตามหลักพุทธปรัชญา ที่ปรากฏในพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ศิลปะพม่าในล้านนา ได้แก่ สัญลักษณ์จากแนวคิดมหาปุริสลักษณะ สัญลักษณ์จากปางพระพุทธรูป และสัญลักษณ์จากวัสดุที่ใช้ในการสร้างพระพุทธรูป

สรุปและอภิปรายผล

1. รูปแบบทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในล้านนา เป็นแบบสกุลช่างพม่าสมัยมณฑลเฉยลี่ กล่าวคือ การสร้างพระพุทธรูปสกุลช่างมณฑลเฉยลี่มีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับ ธิดา สาระยา (2538, น. 70) เมืองมณฑลเฉยลี่ ได้รับการขนานนามว่าเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ตามแนวคิดพุทธปรัชญาแบบเถรวาท รวมทั้งมีพัฒนาการมากที่สุดในบรรดาศิลปะพม่าในยุคสมัยอื่นๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นับตั้งแต่สมัยพระเจ้ามินดงเป็นต้นมาเมืองมณฑลเฉยลี่มีความสำคัญอย่างมากในฐานะเมืองหลวง และเมืองแห่งพระพุทธรูป ทั้งนี้ ศิลปะสมัยมณฑลเฉยลี่จึงเป็นศิลปะพม่าที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นตามแบบฉบับของตนเองอย่างแท้จริง กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปในยุคสมัยนี้ ประกอบไปด้วยหลักประติมานวิทยาที่หลากหลาย นายช่างปฏิมากรมีฝีมือสูง อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ของสยาม แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในได้อย่างกลมกลืนเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับงานพุทธศิลป์พม่าดั้งเดิม สอดคล้องกับ สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์ (2550, น. 80) โดยเฉพาะส่วนประกอบและรายละเอียดที่ปรากฏในพระพุทธรูปทรงเครื่อง นอกจากนี้ ทางด้านประติมานวิทยาก็สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลาย เช่น พระพุทธรูปที่หล่อจากโลหะสำริด พระพุทธรูปที่แกะสลักจากศิลาทราย หินอ่อน หยก และไม้ ถ้าเป็นพระพุทธรูปแบบทรงเครื่องใหญ่จะมีทั้งแบบที่หล่อจากโลหะสำริด และพระพุทธรูปแบบที่สร้างจากวัสดุหลายชนิด เช่น ส่วนพระเศียร พระหัตถ์ และพระบาทเป็นหินอ่อน พระวรกายเป็นไม้ ทรงเครื่องเป็นลายรักปั้นประดับด้วยกระจกสีลงรักปิดทอง ส่วนเครื่องทรงที่ลอยตัวจะทำด้วยแผ่นโลหะลงรักปิดทองสวมคลุมทับลงไปอีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีพระโปร่งหรือพระพุทธรูปที่ทำจากเกสรดอกไม้ และกระดาศ ทำให้มีน้ำหนักเบา แล้วลงรักปิดทองล่องชาดประดับกระจกสี โดยได้รับอิทธิพลด้านประติมานวิทยาจากงานพุทธศิลป์ของไทย

2. ความหมายจากแนวคิดสัญลักษณ์ตามหลักพุทธปรัชญาแบบเถรวาท ที่ปรากฏในพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในล้านนา สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

2.1 สัญลักษณ์จากแนวคิดมหาปุริสลักษณะ หมายถึง ลักษณะรูปแบบหรือรูปทรงองค์ประกอบส่วนต่างๆ อันประกอบรวมกันเป็นพระพุทธรูปปฏิมา ซึ่งใช้เป็นสื่อไปถึงเนื้อหาเรื่องแนวคิดมหาปุริสลักษณะที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง (2553, น. 37) เนื้อหาเรื่อง ลักษณะของมหาบุรุษมี 32 ประการ กล่าวถึงบุคคลผู้ประกอบด้วยลักษณะของบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ อันเป็นคติของบุคคลเพียง 2 ประเภท คือ พระเจ้าจักรพรรดิราชาผู้ทรงธรรมประการหนึ่ง และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สิ้นอาสวะกิเลสแล้วอีกประการหนึ่ง ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง มหาปุริสลักษณะของพระพุทธเจ้า ซึ่งเกิดขึ้นด้วยการบำเพ็ญบารมีในชาติปางก่อน จากอานิสงส์แห่งการสร้างกุศลกรรมแต่ละอย่างส่งผลให้เกิดลักษณะของมหาบุรุษ 32 ประการ และอนุพยัญชนะ 80 ประการ

2.2 สัญลักษณ์จากปางพระพุทธรูปปฏิมา คือ ลักษณะรูปแบบหรือรูปทรงองค์ประกอบที่แสดงอิริยาบถท่าทางต่างๆของพระพุทธรูป ชื่อเรียกปางต่างๆ ของพระพุทธรูปใช้เกณฑ์หลายอย่างบางครั้งเรียกตามอิริยาบถ และเรียกตามท่าทางพระหัตถ์ก็ได้ สอดคล้องกับ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง(2553, น. 47) เนื่องจากที่มาของคำว่า “ปาง” หมายถึง ช่วงเวลาหรือเหตุการณ์ ซึ่งสื่อความหมายถึงเหตุการณ์สำคัญที่ปรากฏในพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติจนปรินิพพาน จึงเป็นเหตุให้มีการเชื่อมโยงและคิดสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นสัญลักษณ์ถึงพุทธประวัติตอนใดตอนหนึ่ง จากการศึกษาสัญลักษณ์จากปางพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในล้านนา พบว่า มีพุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง หรือปางโปรดพญาชมพูบดี สอดคล้องกับ

หลวงภักษ์ลักษณะวิจารณ์ (2464, น. 1) อันมีที่มาจากพุทธประวัติคราวที่พระพุทธองค์ประทับ ณ เวฬุวนาราม ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารอุทิศถวายในครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารอุทิศถวายชมพูตักศิลาแห่งเมืองปัญจาลนคร ซึ่งมีฤทธิ์เดชานุภาพมากมารุกรานข่มเหง จึงทรงยึดพระพุทธองค์เป็นที่พึ่ง ในการปราบพญาชมพูบดี พระพุทธองค์ทรงทราบด้วยพุทธบารมีว่า พญาตนนี้จะได้ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จในพุทธศาสนา จึงทรงเนรมิตพระองค์เป็นพระราชอาชริราช ทรงเครื่องราชาภรณ์ครบทุกประการ แล้วตรัสสั่งให้พระอินทร์เป็นทูตไปเชิญพญาชมพูดีมาเฝ้า พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดจนพญาชมพูบดีหมดสติเกิดความศรัทธาในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาทูลขอบรรพชา พระบรมศาสดาทรงประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาให้จนสำเร็จเป็นพระอรหันต์บุคคลในพุทธศาสนาองค์หนึ่ง

2.3 สัญลักษณ์จากวัสดุที่ใช้ในการสร้างพระพุทธรูป จากการศึกษาพบว่าการสร้างพระพุทธรูป เกสรดอกไม้ศิลปะพม่าในล้านนา ใช้ผงดอกไม้ผสมน้ำรักเป็นวัสดุหลักที่ประกอบขึ้นเป็นรูปทรงพระพุทธรูป โดยโครงสร้างพระพุทธรูปมีลักษณะโปร่งภายในกลวงเป็นโพรง (Hollow dry-lacquer Sculpture) แล้วตกแต่งรายละเอียดภายนอก ด้วยเทคนิคลงรักปิดทองล่องชาดประดับกระจกสี ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธรูปมา สกูลช่างไทใหญ่ จากรัฐฉาน ประเทศสหภาพเมียนมาร์ พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าการสร้างพระพุทธรูปนั้น นอกจากจะเป็นพุทธบูชาและเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาแล้ว ในปัจจุบันยังมีผู้นิยมสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นการบำเพ็ญกุศลสืบอายุด้วย สอดคล้องกับ วิไลลักษณ์ ศรีป่าซาง (2554, น. 141) ดังปรากฏเนื้อหาในตำราสร้างพระพุทธรูป กล่าวว่าเจ้าของหรือศรัทธาผู้สร้างพระพุทธรูปถวายแก่พระศาสนา จะได้ความสุขทั้งในเมืองคน และเมืองฟ้าตามระยะเวลาต่างๆ กันขึ้นอยู่กับลักษณะแห่งการก่อสร้างและวัสดุที่ใช้สร้าง โดยเฉพาะพระพุทธรูป ที่สร้างจากผงดอกไม้ผสมน้ำรักจะมีอายุยืนยาวได้มีความสุขเป็นระยะเวลานานถึง 100 ปี

ภาพที่ 1 ความเชื่อและประเพณีการสักการบูชาพระพุทธรูปด้วยดอกไม้
ที่มา: ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2554)

ภาพที่ 2 พุทธศาสนิกชนใช้ดอกไม้เป็นสื่อสัญลักษณ์ของความศรัทธา
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 3 พระพุทธรูปศิลปะพม่า
วัดม่อนม่อนปู่ยักษ์ จ.ลำปาง
ที่มา: สุรพล ดำริห์กุล (2542)

ภาพที่ 4 พระพุทธรูปศิลปะพม่า
วัดจองคำ จ.แม่ฮ่องสอน
ที่มา: สุรพล ดำริห์กุล (2542)

ภาพที่ 5 พระพุทธรูปมุกเกสร วัดหมื่นล้าน
จ.เชียงใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 6 พระพุทธรูปมุกเกสร วัดพันเตา
จ.เชียงใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 7 พระพุทธรูปวัดก้ำก่อ
จ.แม่ฮ่องสอน
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 8 พระพุทธรูปวัดพระธาตุดอยกองมู
จ.แม่ฮ่องสอน
ที่มา: ผู้วิจัย

กระบวนการสร้างสรรค์

ขั้นตอนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างภาพร่าง
2. การปั้นพระพุทธรูปต้นแบบ
3. การสร้างแม่พิมพ์ทึบด้วยปูนปลาสเตอร์
4. การหล่อพระพุทธรูปต้นแบบด้วยซีเมนต์
5. การสร้างแม่พิมพ์ยางซิลิโคน
6. การหล่อพระพุทธรูปด้วยเกสรดอกไม้
7. การปิดทองพระพุทธรูปเกสรดอกไม้
8. การประดับกระจกพระพุทธรูปเกสรดอกไม้

อัตราส่วนการหล่อพระพุทธรูปเกสรดอกไม้

ภาพที่ 9 การกำหนดอัตราส่วนของมวลสารที่ใช้ในการหล่อพระพุทธรูปเกสรดอกไม้
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 10 ดอกไม้ที่พุทธศาสนิกชนนำมาสักการบูชาพระที่วัด
ที่มา: ผู้วิจัย

กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้

ภาพที่ 11 การสร้างภาพร่าง
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 12 การปั้นพระพุทธรูปต้นแบบ
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 13 แม่พิมพ์ทูป
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 14 พระพุทธรูปขี้ผึ้ง
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 15 แม่พิมพ์ยางซิลิโคน
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 16 แม่พิมพ์พระพุทธรูป
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 17 การหล่อพระพุทธรูปด้วยเกสรดอกไม้
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 18 การนำพระพุทธรูปออกจากแม่พิมพ์และการแต่งผิวพระพุทธรูป
ที่มา: ผู้วิจัย

ขั้นตอนการหล่อพระพุทธรูป ถอดออกจากแม่พิมพ์อย่าง และการเก็บความเรียบร้อยโดยการแต่งผิว คือ การใช้เกสรดอกไม้บดละเอียดผสมกับกาวพลาสติกเรซินและน้ำสะอาด นำมาอุดตามรูพรุนบริเวณผิวนอกองค์พระพุทธรูป ทิ้งไว้ให้แห้งแล้วจึงขัดแต่งด้วยตะไบและกระดาษทรายให้ผิวเรียบเสมอกัน การปิดทองพระพุทธรูปเกสรดอกไม้

ภาพที่ 19 อุปกรณ์สำหรับการปิดทองพระพุทธรูป
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 20 การลงยารักษาพระพุทธรูป
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 21 การปิดทองคำเปลวพระพุทธรูป
ที่มา: ผู้วิจัย

การประดับกระจกพระพุทธรูปเกสรดอกไม้

ภาพที่ 22 การตัดกระจกสีเพื่อติดลงบนพระพุทธรูป
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 23 พระพุทธรูปปฏิมาเกสรดอกไม้ลงรักปิดทองประดับกระจก
ที่มา: ผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาสัญลักษณ์จากพระพุทธรูปที่มีเอกลักษณ์ทางด้านรูปแบบพุทธศิลป์ในเขตวัฒนธรรมล้านนาและในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวิน
2. ควรมีการศึกษาความหมายเชิงสัญลักษณ์ของงานศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมในลักษณะเชื่อมโยงกันแบบองค์รวม

ภาพที่ 24 น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระพุทธรูปเกสรดอกไม้แด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
ที่มา: ผู้วิจัย

รายการอ้างอิง

- ไชศรี ศรีอรุณ. (2546). พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในสยามประเทศ. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ธิดา สาระยา. (2538). มณฑล : นครราชธานี ศูนย์กลางแห่งจักรวาล. กรุงเทพฯ: ศรีบุญอุตสาหกรรมการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ดำเนิน
สุทธาการพิมพ์.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2553). พระพุทธปฏิมาสยาม. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.
- วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. (2554). พระเจ้าไม้ล้านนา. เชียงใหม่: สีสันพรรณไม้.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2554). พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ศิลป์ พีระศรี. (2545). ประติมากรรมและจิตรกรรมของสยามยุคปัจจุบัน. ม.ป.พ.
- สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์. (2550). พระพุทธรูปศิลปะพม่า ประวัติศาสตร์ชนชาติพม่ากับปฏิมากรรมใน
พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สาयนต์ ไพรชาญจิตร. (2545). การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีการทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูป
ไม้ในจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการพัฒนารัฐบาล คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรพล ดำริห์กุล. ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม. (2542). กรุงเทพฯ: คอมแพคพริ้นท์ จำกัด.
- สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2551). ไทใหญ่ ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์. เชียงใหม่: โครงการ
พิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา.
- หลวงภักดีคุณวิจิตร. (2464). เรื่องทำวามหาชมพู. กรุงเทพฯ: โสภณพิพรรฒนาการ.
- ฮันท์ เพนธ์. (2519). คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.